
SPRAWOZDANIA

Ks. dr Antoni Nadbrzeżny (KUL), Sprawozdanie z IV Forum Teologów Europy Środkowo-Wschodniej: *Być człowiekiem – Być prorokiem* (Łuck, 9-12.10.2008)

12 października 2008 r. w Łucku na Ukrainie zakończyło się trwające przez cztery dni IV Forum Teologów Europy Środkowo-Wschodniej (FTEŚW) pod hasłem „Być człowiekiem – być prorokiem”. Miało ono charakter interdyscyplinarnej i ekumenicznej. W obradach uczestniczyli rzymskokatolicy, grekokatolicy i prawosławni teologowie, historycy, filozofowie, prawnicy, duszpasterze i lekarze z Polski, Białorusi, Ukrainy, Litwy, Słowacji, Czech i Rosji.

Uroczyste rozpoczęcie Forum miało miejsce w auli Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego Łesi Ukrainki w Łucku. Obecni na inauguracji prof. Ihor Kocan (rektor Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego) oraz prof. Andrzej Dąbrowski (rektor UMCS Lublin) wyrazili wolę współpracy między ośrodkami akademickimi Europy Środkowej i Wschodniej na poziomie intelektualnym i organizacyjnym. Rzymskokatolicki biskup Łucka Marcjan Trofimiak wraz z biskupami grekokatolickim i prawosławnym podkreślili wagę ekumenicznych wysiłków zmierzających do budowania mostów między narodami w Kościołami w duchu chrześcijańskiej odpowiedzialności za kształt współczesnej kultury i historii. Kanclerz Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów pan dr hab. Włodzimierz Osadczy zaznaczył, że tegoroczne Forum stanowi istotną płaszczyznę wymiany myśli teologicznej i historycznej między naukowcami z różnych krajów oraz promocji idei wolności religijnej i poszanowania godności człowieka.

Forum narodziło się z inicjatywy teologów lubelskich i stanowi odpowiedź na apel Jana Pawła II, by w teologii bardziej uwzględniać świadectwo wiary współczesnych męczenników. Głównym twórcą i pomysłodawcą tej nowej struktury współpracy intelektualistów naszego regionu Europy jest o. prof. dr hab. Stanisław Napiórkowski OFMConv z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W inauguracyjnym przemówieniu podkreślił, że główne cele Forum to: budowanie teologii wyrastającej z naszych doświadczeń i dziedzictwa kulturowego, wymiana myśli wyrażającej problemy i wyzwania naszych regionów, prezentacja chrześcijańskiej wizji człowieka z podkreśleniem prawdy o godności ludzkiej, dokumentowanie świadectw o heroicznej wierze i miłości ludzi przeżywających dramat totalitarnego terroru, kształtowanie kultury pojednania między Kościołami i narodami oraz przygotowywanie publikacji teologicznych i historycznych w językach słowiańskich.

W ramach tegorocznego Forum ogłoszono kilkadziesiąt referatów, w których prelegenci zaprezentowali m.in. antropologię Benedykta XVI, naukę o człowieku wyrażoną w dokumentach Soboru Watykańskiego II i w tradycji patrystycznej, filozoficzną koncepcję osoby ludzkiej oraz świadectwa męczeństwa i heroizmu

duchownych i świeckich na Białorusi, Ukrainie i w Polsce. W dyskusjach podejmowano problemy sposobu docierania do źródeł archiwalnych, kształtowania wrażliwości historycznej młodego pokolenia oraz budowania dialogu ekumenicznego w aktualnych realiach społeczno-politycznych.

W pierwszym dniu Forum ks. dr hab. Andrzej Czaja z KUL zaprezentował istotne elementy antropologii papieża Benedykta XVI. Wskazał na augustyńskie korzenie myśli papieskiej i podkreślił, że ludzkie istnienie to współbycie z Bogiem. Zdaniem Benedykta człowiek realizuje siebie poprzez rozwijanie relacji z innymi. Nie wystarczy rozwijać swoją samoświadomość, aby w pełni stać się kimś. Relacja do Boga jest istotna i pozwala na pełniejsze poznanie człowieka. Człowiek staje się sobą nie tylko przez aktywność, ale również przez ufne przyjęcie darów. W tej optyce przyjmowanie darów od Boga posiada pierwszeństwo przed czysto ludzką aktywnością. Człowiek powinien być nie tylko filantropem, ale również teofilem. Doskonałym wzorem łączącym te wymiary jest osoba Chrystusa. Prelegent zaznaczył, że w ujęciu Benedykta wszystkie Boże dary są jednocześnie zadaniem i dlatego nie prowadzi do bierności człowieka. Wiara w Chrystusa, choć jest aktem osobistym, nie dokonuje się nigdy w samotności, gdyż przyjmując Chrystusa wchodzimy w relację z tymi, którzy już go przyjęli. Prelegent podkreślił, że antropologiczna myśl Benedykta jest optymistyczna, nacechowana wiarą, chrystocentryczna i głęboko humanistyczna.

W referacie poświęconym antropologii Soboru Wat. II o. mgr Piotr Żurkiewicz, doktorant w Instytucie Teologii Dogmatycznej KUL, przedstawił główne idee *Konstytucji Duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym*. Wskazał na 4 podstawowe kwestie: stworzenie człowieka przez Boga, powołanie do istnienia człowieka jako mężczyzny i kobiety, antropologiczny wymiar małżeństwa oraz duchowo-cieleśna jedność człowieka. Prelegent podkreślił, że metoda zastosowana w KDK opiera się na 3 elementach: widzieć, oceniać, działać. Natura człowieka i jego zadania w świecie są odczytywane przez pryzmat Chrystusa. Zwrócił uwagę, że w KDK występuje dynamiczna wizja człowieka, który buduje relacje społeczne. W soborowym nauczaniu występuje próba integralnego ujęcia bytu ludzkiego w aspektach teologicznym, filozoficznym i społecznym.

W sesji popołudniowej pierwszego dnia Forum ks. dr hab. Anton Adam z Katolickiego Uniwersytetu w Rużomberoku na Słowacji ukazał personalistyczną myśl Wincentego Granata. Przypomniał istotny antropologiczny rys jego teologii oraz wskazał na aktualność dorobku Sługi Bożego. Na różnice w prawodawstwie europejskim zwróciła uwagę prorektor Katolickiego Uniwersytetu w Rużomberoku p. dr hab. Jana Moricova. Podała konkretne przykłady zapisów prawnych, których wieloznaczność powoduje trudności interpretacyjne.

Ks. dr Antoni Nadbrzeżny z KUL poruszył problem sensu ludzkiej egzystencji. Omawiając wyartykułowaną przez Gabriela Marcela opozycję między *być* i *mieć*

wskazał na teologiczną doniosłość tego rozróżnienia i jego różne możliwości interpretacyjne. Na zakończenie popołudniowej sesji poświęconej zagadnieniom antropologicznym wystąpił dr nauk medycznych Yevhen Shymonovych z Łucka. W swojej prelekcji nawiązał do praktyki psychiatrycznej wskazując na rolę religii w procesie terapii.

Obok tematyki antropologicznej w pracach Forum poruszano zagadnienia historyczne. Ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski SAC (KUL) zaprezentował bardziej i mniej znanych świadków wiary na Białorusi. Zwrócił uwagę na tragiczne okoliczności okresu prześladowań i określił niezłomne bohaterskie postacie mianem „proroków przetrwania”.

Siostra dr Anna Mroczek z Wilna przedstawiła historię zgromadzenia Sióstr od Aniołów, które zostało założone w Wilnie w 1889 r. przez ks. Wincentego Kluczyńskiego, późniejszego arcybiskupa mohylewkiego. Prelegentka ukazała cele zgromadzenia, do których należą radykalne apostołstwo czynione często w ekstremalnych warunkach politycznych oraz angażowanie świeckich dla Kościoła. Od 1945 roku siostry działały incognito na terenie Białorusi, potajemnie katechizowały, organizowały grupy modlitewne, pomagały w organizowaniu tajnych Mszy św. i nabożeństw, dawały świadectwo pracując zawodowo wśród ludzi i stając się dla nich cichymi apostołkami Bożej miłości.

Pan dr Witalij Rosowski z Instytutu Polonijnego KUL podjął temat represji stalinowskich stosowanych wobec Polaków i katolików w latach 30 tych XX wieku. Mówił o procesie kolektywizacji, który uderzył w warstwę chłopską, o przesiedleniach, deportacjach, akcjach antyreligijnych i propagandzie antykościelnej. Prelegent przypomniał, że w latach 1930-37 zostało zamkniętych 115 świątyń rzymskokatolickich, organizowano liczne sfingowane procesy przeciw Polakom, w latach 1935-37 z samej tylko diecezji kamienieckiej wywieziono ok. 30 tys. Polaków do Kazachstanu, niszczone komitety parafialne a organizacje kościelne uznawano za szpiegowskie.

O. mgr Marek Miławicki OP z Dominikańskiego Instytutu Historycznego w Krakowie wygłosił wykład poświęcony ośmiu męczennikom dominikańskim z Czortkowa, którzy ponieśli śmierć z rąk funkcjonariusz NKWD w nocy z 1 na 2 lipca 1941. Prelegent przedstawił życiorysy męczenników, następnie zarysował położenie dominikanów w okresie sowieckiej okupacji, ukazał próby działalności duszpasterskiej w tragicznych realiach wojny i opisał dramatyczne okoliczności ich śmierci. O. Miławicki zwrócił uwagę, że czortkowscy męczennicy w pełni zasługują na miano proroków, gdyż byli wierni Bogu w codziennych obowiązkach, do końca byli z ludem, cierpliwie znosili wszelkie przeciwności oraz wykazali się wielką odwagą i gotowością poniesienia śmierci męczeńskiej. W obliczu grożącej śmierci zachowali godność i wiarę.

W drugim dniu obrad w zespole podejmującym tematykę antropologiczną wystąpił Dyrektor Instytutu Nauk o Rodzinie i Małżeństwie we Lwowie dr Yuriy Pidlisnyy. W swoim referacie przedstawił ontologiczny i egzystencjalny wymiar osoby ludzkiej. Prelegent argumentował za uznaniem osobowego statusu embrionu ludzkiego, co stanowi podstawę do jego ochrony prawnej.

W kolejnym wykładzie pan dr hab. Krzysztof Leśniewski z Instytutu Ekumenicznego Katolickiego UL zaprezentował patrystyczną antropologię. Prelegent podkreślał, że w ujęciu wschodnim człowiek jest niepodzielną całością, bytem uduchowionym. Poznanie Boga zależy od stanu świętości człowieka, bowiem grzech zaciemnia poznanie tajemnicy Boga. Prelegent zaznaczył, że współczesnym błędem jest odrywanie życia psychicznego od rzeczywistości duchowej. W swoim wykładzie pan Leśniewski mocno akcentował otwartość człowieka na Ducha wyrażoną w tradycji wschodniej. Natomiast ideę antropologii pneumatologicznej z perspektywy teologii protestanckiej zaprezentowała pani dr Monika Wałuś z Warszawy w swoim referacie zatytułowanym „Być prorokiem – Być otwartym na Ducha”.

Wśród wygłoszonych prelekcji nie zabrakło odniesień do personalistycznej myśli Jana Pawła II. Pani dr Halyna Kryształ z Katolickiego Uniwersytetu we Lwowie przedstawiła istotne idee papieskiej encykliki *Evangelium vitae*. Przypomniała teologiczne motywy skłaniające do odpowiedzialności za propagowanie kultury życia. Natomiast o. mgr Aleksander Ułas OFMConv, doktorant z UKSW, zaprezentował sylwetkę tragicznie zmarłego prawosławnego intelektualisty ks. Aleksandra Mienia. Zwrócił uwagę na bogactwo jego duchowości, dialogiczną i ekumeniczną postawę oraz rozległą wiedzę z zakresu teologii i innych dyscyplin naukowych.

W kolejnym wystąpieniu ks. Witold Kowalów ukazał postać niezłomnego proboszcza Łucka ks. Władysława Bukowińskiego, którego heroiczna postawa w okresie prześladowań stała się praktyczną realizacją słów św. Pawła „nie daj się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężaj”.

O bohaterskiej postawie polskich kapłanów mówił pan dr Ryszard Skrzyniarz z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. W swoim referacie ukazał kapłanów męczenników diecezji kieleckiej z okresu II wojny światowej. W oparciu o fragmentaryczne dane archiwalne prelegent przedstawił działalność ks. Józefa Pawłowskiego, ks. Zygmunta Cieślaka oraz ks. Walerego Kozłowskiego, którzy zostali zamęczeni przez hitlerowców za głoszenie patriotycznych kazań, odwiedzanie więźniów i wspieranie osamotnionych rodzin. Zwrócił uwagę, że kapłani byli świadomi swojego kapłańskiego obowiązku, nie popadali w stan nienawiści, czuli się wezwani do heroicznej posługi uwięzionym rodakom, a swoje męczeństwo traktowali jako świadectwo wiary w Chrystusa.

Pani dr Katsiarina Laurinienka z Uniwersytetu w Witebsku (Białoruś) przedstawiła działalność Marianów na Białorusi po II wojnie światowej według dokumentów Pełnomocnika do spraw Kultów Religijnych. Ukazała realia życia Marianów w klasztorze w miejscowości Druja, a także próbę deprecjonowania i zafałszowywania celów i działań zgromadzenia ze strony władz komunistycznych.

Na uwagę zasługuje wystąpienie pana prof. dra hab. Macieja Mroza z Instytutu Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego. Wygłosił on referat poświęcony osobie Zygmunta Łozińskiego, który w 1918 został biskupem Mińska a w 1925 Pińska. Prelegent ukazał jego zasługi na polu działalności kościelnej, bohaterską postawę podczas wojny polsko-bolszewickiej, wysiłki w odbudowywaniu życia religijnego w Mińsku i Pińsku. Prof. Mróz podkreślił, że bp Łoziński miał odwagę krytykować polską delegację uczestniczącą w podpisywaniu Traktatu Ryskiego za zbyt małą troskę o zabezpieczenie rozwoju religijności. Był człowiekiem wszechstronnie wykształconym, otwartym na dialog z prawosławiem, odprawiał nabożeństwa również w obrządku wschodnim, pisał listy pasterskie w języku białoruskim, organizował konferencje kapłańskie w sprawie unii. Jako gorący patriota rozumiał złożoność i wielokulturowość państwa polskiego, nigdy nie oskarżono go o polonizację i prozelityzm.

W trzecim dniu Forum uczestnicy mogli wysłuchać wykładu p. Waldemara Piaseckiego z Łucka o ks. Janie Rutkowskim ostatnim administratorze diecezji łuckiej. Na temat roli pamięci w kształtowaniu tożsamości i wychowaniu dzieci mówili Nadia i Vyacheslav Kryształ z Łucka, którzy są absolwentami KUL. Na zakończenie sobotniej sesji zabrał głos ks. Ryszard Krupa SCJ, Dyrektor Domu Fundacji Jana Pawła II. W swoim wystąpieniu przypomniał historię i cele Fundacji, wskazał na aktualny zakres pomocy stypendialnej dla studentów z krajów byłego Związku Radzieckiego oraz naszkicował perspektywy rozwoju.

Podczas Forum odbyła się prezentacja Instytutu Badań Kościelnych. Jest to organizacja pozarządowa utworzona 19 czerwca br. w Łucku. Jednym z twórców Instytutu jest dr hab. Włodzimierz Osadczy, kanclerz Europejskiego Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów w Lublinie. Zaznaczył, że zadaniem Instytutu Badań Kościelnych jest zachowanie, zabezpieczenie i propagowanie spuścizny historycznej Kościoła katolickiego i innych Kościołów na terenach Ukrainy i poza jej granicami. Działalności Instytutu patronować będzie biskup Łucka.

Oficjalne zakończenie Forum miało miejsce w niedzielę 12 października br. w katedrze w Łucku. Zebrani w świątyni mieli okazję wysłuchać wykładu pana dra hab. Włodzimierza Osadczego na temat życia i działalności biskupa Łucka Piotra Adolfa Szelażka. Następnie bp Marcjan Trofimiak przewodniczył uroczystej Mszy św. w katedrze łuckiej. W homilii z wdzięcznością wspominał o wielu biskupach i kapłanach, którzy w trudnych czasach totalitaryzmu nieśli posługę

duchową na ziemiach obecnej Ukrainy i w innych regionach byłego Związku Radzieckiego. Wieczorem uczestnicy Forum wysłuchali koncertu w katedrze.

W słowie podsumowującym Forum o. prof. Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv podziękował Bogu, który prowadzi swoje Kościoły, wśród których dojrzeła nasze braterstwo, współpraca i wzajemne zrozumienie. Wyraził nadzieję, że w przyszłości będzie możliwe zorganizowanie Forum Teologów Europy Środkowo-Wschodniej również w Moskwie i w Mińsku. Prof. Napiórkowski zapelował do wiernych o zbieranie i spisywanie świadectw wiary ludu Bożego i przekazywanie ich do kurii biskupiej w celu archiwizowania i opracowania przez nowopowstały Instytut Badań Kościelnych.

Uczestnicy Forum zwiedzili Muzeum Ikony Wołyńskiej w Łucku, kościół parafialny i muzeum Juliusza Słowackiego w Krzemieńcu, prawosławny klasztor – ławrę w Poczajowie oraz zrujnowaną kolegiatę w Ołyce.

Tegoroczne FTEŚW zostało zorganizowane przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wołyński Uniwersytet Narodowy Łesi Ukrainki (Łuck), Europejskie Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów (Lublin), Instytut Badań Kościelnych (Łuck), Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana” (Warszawa) oraz Kurie Diecezji Łuckiej.